

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

**ՀՀ-ՈՒՄ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԱԶԱՏԵԼՈՒ
ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԻՄՔԵՐԻ ՄԱՍԻՆ**

Ալբերտ ԱՐՐԱՀԱՍՅԱԼ

ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի ասպիրանտ

Քրեական արդարադատության հիմնարար, ելակետային դրույթներից մեկը պատասխանատվության անխուսափելիության սկզբունքն է, որի համաձայն՝ հանցանք կատարած յուրաքանչյուր անձ ենթակա է քրեական պատասխանատվության: Ընդ որում, քրեաիրավական տեսության մեջ արդեն վաղուց հայտնի ճշմարտություն է, որ հանցագործությունը կանխելու առավել արդյունավետ միջոցը ոչ թե պատժի խստությունն է, այլ դրա անխուսափելիությունը: Իսկ տվյալ սկզբունքի խախտման դեպքում, երբ հանցանք կատարած որևէ անձի հաջողվում է խուսափել արդար պատասխանատվությունից, նրա մեջ առաջ է գալիս անպատժելիության զգացում, ինչն էլ հաճախ հանգեցնում է հանրորեն վտանգավոր նոր արարքների կատարման: Բացի դրանից, տվյալ հանգամանքը խիստ բացասական ազդեցություն է թողնում հասարակության մյուս անդամների վրա: Նրանք սկսում են թերահավատորեն վերաբերվել օրենքի գործողության արդյունավետությանը, հանցավոր արարքներից իրենց պաշտպանվածությանը, և, վերջին հաշվով, խարխվվում է պետության հեղինակությունը¹:

Ընդհանուր առմամբ քրեական պատասխանատվությունը կարելի է բնորոշել որպես անբարենպաստ հետևանքներ, որոնք առաջ են գալիս հանցագործության մեջ մեղավոր անձի համար²: Այս առումով պետք է նշել, սակայն, որ քրեական իրա-

վունքի տեսության մեջ մինչև այժմ միասնական մոտեցում չկա ո՛չ քրեական պատասխանատվության հասկացության, ո՛չ դրա էության, ո՛չ էլ հիմքի վերաբերյալ:

Այսպես, քրեագետների մի մասը քրեական պատասխանատվությունը բնորոշում է որպես անձի պարտականություն՝ ենթարկվելու քրեական օրենքի ներգործությանը³, կամ իր կատարածի համար պատասխան տալու պետության առջև⁴: Մյուսների կարծիքով, պատասխանատվությունը ոչ միայն պարզապես հանցանք կատարած անձի պարտականությունն է կրելու իր համար անբարենպաստ հետևանքները, այլև դրանց իրական կրումն է⁵: Քրեագետների մեկ այլ խումբ գտնում է, որ քրեական պատասխանատվությունը դատարանի դատավճռով անձի արարքին և այդ արարքը կատարած անձին տրված բացասական գնահատականն է, այդ անձի պարսավումը⁶:

Մինևույն ժամանակ, քրեաիրավական տեսության մեջ քրեական պատասխանատվությունը հաճախ նույնացվում է պետության հարկադրական ներգործության հետ: Այս իմաստով ռուս հայտնի քրեագետ Ա.Վ. Նաունովը նշում է, որ քրեական պատասխանատվությունն ընդգրկում է քրեաիրավական ներգործության բոլոր միջոցները⁷:

Ամփոփելով ներկայացված տեսակետները՝ կարելի է եզրակացնել, որ նշված բոլոր կարծիքներն էլ ինչ-որ տեղ ճիշտ են, բայց դրանցից յուրաքանչյուրը բացահայտում է քրեական պատասխանատվության միայն մի մասը, առանձին դրսևորումը: Այդ է պատճառը, որ վերջին ժամանակներս քրեական իրավունքի տեսության մեջ ավե-

լի ու ավելի տարածում է ստանում այն կարծիքը, որ քրեական պատասխանատվությունը բարդ կառուցվածքային երևույթ է, որը բնութագրվում է մի քանի հատկանիշներով⁸:

Այս տեսանկյունից քրեական պատասխանատվությունը կարելի է բնորոշել որպես հանցագործության բարդ սոցիալ-իրավական հետևանք, որն ընդգրկում է հետևյալ չորս տարրերի (կամ փուլերի) միասնությունը՝ 1) հանցանք կատարած անձի պարտականությունը՝ պատասխան տալու պետության առջև, 2) դատարանի դատավճռով անձի արարքին տրված բացասական գնահատականը և այդ անձին պարսավանք արտահայտելը, 3) մեղավորի նկատմամբ նշանակվող պատիժը կամ քրեաիրավական ներգործության այլ միջոցները, 4) դատվածությունը՝ որպես անձի դատապարտման յուրահատուկ քրեաիրավական հետևանք⁹:

Սակայն քրեական օրենսդրության բոլոր ժամանակների կիրառման պրակտիկան ցույց է տվել, որ ոչ բոլոր դեպքերում են նպատակահարմար հանցանք կատարելու համար անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելը և պատժելը: Ավելին, քրեական օրենքը պատահաբար խախտած և հասարակությանը լուրջ վնաս չհասցրած անձին պատժելը կարող է մի շարք դեպքերում լինել ոչ թե օգտակար, այլ վնասակար: Ուստի պատահական չէ, որ քրեական գործերի մինչդատական դադարեցումը հայտնի է արդեն վաղուց և կիրառվում է ոչ միայն Հայաստանում, այլև աշխարհի շատ երկրներում:

Ինչպես ցույց են տալիս ՄԱԿ-ի համապատասխան կառույցի իրականացրած համաշխարհային քրեական քաղաքականության հիմնական միտումների վերլուծության արդյունքները, ժամանակակից գրեթե բոլոր երկրներում արդարադատության համակարգի առանձնահատուկ բնութագրական գծերից մեկը դեռևս մինչդատական վարույթի շրջանակներում քրեական գործերի «նվազման գործընթացն» է,

որը կապված է օրենքով նախատեսված հիմքերով դրանց դադարեցման հետ: Ընդ որում, չնայած այդ գործընթացի իրականացման ընթացակարգերում առկա են մի շարք տարբերություններ, այնուամենայնիվ դրանց իրավաբանական էությունը նույնն է՝ քրեական գործի դադարեցումը հանցագործության փաստի առկայության պարագայում: Ինչ վերաբերում է պետական հարկադրանքին, ապա այն գնահատվում է որպես քրեական օրենքը խախտած անձանց նկատմամբ ներգործության բացառիկ, ծայրահեղ միջոց¹⁰:

Այդ իսկ պատճառով ժամանակակից ժողովրդավարական բոլոր երկրների քրեական և քրեադատավարական օրենսդրությամբ համապատասխան իրավասու մարմիններին (դրանց պաշտոնատար անձանց) իրավունք է վերապահվում՝ որոշելու՝ իրականացնել՝ արդյոք կոնկրետ անձանց նկատմամբ քրեական հետապնդում, թե՞ որոշակի հիմքերի առկայության դեպքում ազատել նրանց քրեական պատասխանատվությունից: Գործնականում օրենքով նախատեսված դեպքերում պատասխանատվության անխուսափելիությունը կարող է սահմանափակվել նպատակահարմարության սկզբունքով¹¹: Այս առումով արևմտյան գիտնականներն արդարացիորեն նշում են, որ օրինականության և նպատակահարմարության սկզբունքների ճիշտ հարաբերակցության բացահայտումը, վերջին հաշվով, հանցավորության դեմ պայքարի արդյունավետությունը պայմանավորող հիմնական գործոններից մեկն է: Այսպես, պորտուգալացի քրեագետ Ժ. Ֆիգեյրեդո Դիաշի կարծիքով, հանցավորության զանգվածային աճի միտումները վկայում են հանցագործության ցանկացած դեպքում քրեական պատասխանատվության ենթարկելու անհրաժեշտության աննպատակահարմարության (կամ զոնե՝ անարդյունավետության) մասին: Իրականում, ըստ հեղինակի, դատական համակարգն ունի շատ սահմանափակ հնարավորություններ, ինչն անհնար

Քրեակալ իրավունք

կամ աննպատակահարմար է դարձնում բացառապես բոլոր հանցագործությունների համար և հանցանք կատարած բոլոր անձանց դատապարտումը: Միննույն ժամանակ, ինչպես արդարացիորեն նշում է Ժ. Դիաշը, լուրջ մտահոգության տեղիք է տալիս այն հանգամանքը, որ օրենքում նպատակահարմարության սկզբունքի ոչ հստակ ձևակերպումը կարող է հուսախաբ անել հասարակության անդամներին քրեական օրենքի գործողության արդյունավետության և արդարության ապահովման սպասումներում: Ուստի անհրաժեշտ է ձեռնարկել և իրականացնել այդ սպասումներն արդարացնելուն ուղղված բոլոր միջոցները¹²:

Ինչևէ, առաջադեմ գրեթե բոլոր պետությունների, այդ թվում՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական և քրեադատավարական օրենքները նորմեր են պարունակում հանցանք կատարած անձանց քրեական պատասխանատվությունից ազատելու համապատասխան հիմքերի, կարգի և պայմանների վերաբերյալ: Սակայն դրանք չի կարելի շփոթել այն վիճակների հետ, երբ անձը ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության, քանզի նրա կատարած արարքը հանցագործության հատկանիշներ չի պարունակում: Մասնավորապես, ի տարբերություն նման դեպքերի, քրեական պատասխանատվությունից ազատելը հնարավոր է միայն այն ժամանակ, երբ առկա են անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու բոլոր նախադրյալները, և նրա արարքը պարունակում է որևէ կոնկրետ հանցագործության բոլոր հատկանիշները:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի համաձայն՝ անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու հարց չի կարող առաջանալ, եթե նա՝

1) կատարել է արարք, որում բացակայում են քրեական օրենքով նախատեսված

որևէ հանցակազմի հատկանիշները կամ դրանցից թեկուզ մեկը (քր. օր.-ի հոդված 3),

2) կատարել է գործողություն կամ անգործություն, որը թեև ձևականորեն պարունակում է ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսված որևէ արարքի հատկանիշներ, սակայն իր նվազ կարևորության պատճառով հասարակական վտանգավորություն չի ներկայացնում (քր. օր.-ի հոդված 18-ի երկրորդ մաս),

3) կանոնի հրաժարվել է հանցագործությունից (քր. օր.-ի հոդված 36),

4) կատարել է արարք, որում առկա է դրա հանցավորությունը բացառող որևէ հանգամանք (քր. օր.-ի հոդվածներ 42-47):

Նշված բոլոր դեպքերում արարքը չի կարող հանցագործություն համարվել, ուստի և ի սկզբանե բացակայում է քրեական պատասխանատվության հիմքը:

Քրեական պատասխանատվությունից ազատելու մասին խոսք չի կարող լինել նաև այն դեպքերում, երբ ապացուցված չէ մեղադրյալի մասնակցությունը հանցագործությանը, երբ առկա են քրեական գործի վարույթը կամ քրեական հետապնդումը բացառող ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հոդված 35-ով նախատեսված հանգամանքները (ամձը մահացել է, համաներման ակտ է ընդունվել և այլն): Նշված հոդվածում նախատեսված հանգամանքներն այնպիսին են, որ քրեական հետապնդման դադարեցումը դրանցից յուրաքանչյուրի առկայության դեպքում պարտադիր է, և այդ հարցի լուծումը չի կարող թողնվել դատարանի, դատախազի, քննիչի կամ հետաքննություն կատարող անձի հայեցողությանը:

Այսպիսով, քրեական պատասխանատվությունից ազատելը պետական իրավասու մարմնի որոշումն է կոնկրետ հանցագործության հատկանիշներ պարունակող արարք կատարած անձի նկատմամբ պատիժ կամ քրեաիրավական ներգործության այլ միջոց չկիրառելու միասին:

Սակայն մինչև քրեական պատասխա-

նատվությունից ազատելու՝ ՀՀ քրեական գործող օրենսգրքով նախատեսված տեսակների ընդհանուր բնութագրի քննարկումն անհրաժեշտ ենք համարում համառոտ անդրադառնալ նաև տվյալ ինստիտուտի առանձնահատկություններին՝ ըստ նախկին օրենսդրության:

Այսպես, նախկին օրենսդրությամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը կարող էին լուծել ինչպես դատարանը, այնպես էլ դատախազը, քննիչը կամ հետաքննություն կատարող մարմինը (ՀՀ նախկին քր. դատ. օր.-ի հոդված 57), ինչի մասին նշված էր նաև քրեական օրենսգրքի առանձին հոդվածներում: Նոր քրեական օրենսգիրքը նախատեսում է միայն քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմքերը, իսկ դրա դատավարական կարգի սահմանումը, ինչպես և պետք է լիներ, արդարացիորեն թողնված է քրեական դատավարության օրենսդրությանը: Մասնավորապես, ՀՀ գործող քր. դատ. օր.-ի հոդված 37-ը սահմանում է այն հանգամանքները, որոնք թույլ են տալիս չհարուցել քրեական գործ և չիրականացնել քրեական հետապնդում, եթե առկա են ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսված քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմքերը:

Այս նույն հոդվածը, սակայն, նման իրավունք է վերապահում միայն դատախազին, ինչը, ըստ մեզ, չի կարելի ճիշտ և արդարացված համարել: Փաստորեն, տվյալ դեպքում ոչ միայն նախկին օրենսդրության համեմատ քայլ է կատարվել դեպի հետ (քանզի, ինչպես նշվեց, նախկինում նույն իրավունքը տրված էր նաև դատարանին), այլև լուրջ հակասություններ կան ՀՀ գործող Սահմանադրության հետ: Բանն այն է, որ մինչդատական կարգով առանց արդարացման հիմքի անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելը, մեր կարծիքով, հակասում է ՀՀ Սահմանադրության հոդված 21-ին, որի համաձայն՝ «Հանցագործության համար մեղադրվողը համարվում է անմեղ, քանի դեռ նրա մեղավորութ-

յունը ապացուցված չէ օրենքով սահմանված կարգով՝ դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով»: Ընդ որում, սահմանադրական տվյալ նորմը, ըստ էության, արտացոլում է 1948թ. «Մարդու իրավունքների հանընդհանուր հռչակագրի» հոդված 11-ը: Մինչդեռ ՀՀ գործող քրեական դատավարության օրենսգրքի համաձայն՝ դատախազը, փաստորեն, կարող է անձին հանցագործության մեջ մեղավոր ճանաչել և ազատել նրան քրեական պատասխանատվությունից: Իսկ առավել հետաքրքիրն այն է, որ դատարանին նման իրավունք ընդհանրապես վերապահված չէ: Այսինքն, եթե գործը դատարանում քննելիս ի հայտ գան այնպիսի հանգամանքներ, որոնք նախատեսված են քրեական օրենսգրքում որպես քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմք (գործուն զոջալը, տուժողի հետ հաշտվելը, իրադրության փոփոխվելը), ապա դատարանը, փաստորեն, չի կարող ազատել անձին քրեական պատասխանատվությունից: Այս դեպքում միայն դատախազն իրավունք ունի չիրականացնելու քրեական հետապնդում և դրանից հրաժարվելու մասին հայտարարություն անելու դատարանում (քր. դատ. օր.-ի հոդված 37-ի երրորդ մաս):

Նախկին օրենսդրությամբ, եթե հանցանք կատարած անձն առարկում էր չարդարացնող հիմքերով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու դեմ, գործի վարույթը շարունակվում էր սովորական կարգով (ՀՀ քր. դատ. նախկին օրենսգրքի հոդված 5-ի երկրորդ մաս), իսկ երաշխավորությամբ հանձնելու դեպքում՝ կարող էր պահանջել գործը քննել դատարանում: Գործող օրենսդրությամբ անձի այս իրավունքը սահմանափակվել է: Այս առումով նշենք, որ չնայած պրակտիկայում նման դեպքերը հազվադեպ են, սակայն դրանով հնարավորություն է ստեղծվում ապահովելու, որ անձը հանցագործության մեջ մեղավոր ճանաչվի միայն դատարանի կողմից:

Մեր կարծիքով, հանցագործության մեջ անձի մեղավորությունը պետք է հաստատի

Քրեական իրավունք

միայն դատարանը, և նման իրավունքի վերապահումն այլ մարմինների, թեկուզ և մեղադրյալի համաձայնությամբ, անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի կոպիտ խախտում է, ինչն անհրաժեշտ է անհապաղ վերացնել:

Հարկ ենք համարում նշել նաև, որ ՀՀ նախկին քր. օր.-ի ընդունումից հետո քրեական պատասխանատվությունից ազատելու ինստիտուտը լայնորեն կիրառվել է հատկապես այն նորմերի ուժով, որոնք սահմանում էին հասարակական ներգործության միջոցների կիրառման հնարավորություն: Վերջիններս կարող էին կիրառվել քրեական պատասխանատվությունից ազատելուց հետո (անչափահասի վերաբերյալ նյութերը անչափահասների գործերի հանձնաժողով ուղարկելը, գործն ընկերական դատարան հանձնելը և անձին երաշխավորությամբ հանձնելը):

Եթե սկզբնական շրջանում նշված նորմերի կիրառումը արդյունավետ էր, ապա վերջին տարիներին (հատկապես՝ 90-ականների սկզբից) այն ձևական բնույթ էր կրում: Նոր քրեական օրենսգիրքը հրաժարվեց քրեական պատասխանատվությունից ազատելու այն տեսակներից, որոնք կապված են հասարակական ներգործության կիրառման հետ՝ փոխարենը նախատեսելով այլ տեսակներ, որոնց արդյունավետությունը, մեր կարծիքով, կարող է ավելի բարձր լինել:

Մասնավորապես, ՀՀ քրեական գործող օրենսգրքի Ընդհանուր մասում նախատեսված են քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հետևյալ տեսակները.

- 1) գործուն զոջալու դեպքում (հոդված 72),
- 2) տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում (հոդված 73),
- 3) իրադրության փոփոխման դեպքում (հոդված 74),
- 4) վաղեմության ժամկետն անցնելու

հետևանքով (հոդված 75),

5) դաստիարակչական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելով (հոդված 91):

Բացի թվարկվածներից՝ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու առանձնահատուկ տեսակ է նաև քրեական օրենսգրքի հոդված 82-ով նախատեսված համաներումը:

Հարկ է նշել նաև, որ ՀՀ քր.օր.-ի Հատուկ մասի մի շարք հոդվածներում նախատեսված են խրախուսական նորմեր, որոնց ուժով անձը կարող է ազատվել քրեական պատասխանատվությունից: Այս նորմերը քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հատուկ դրսևորումներ են: Այսպես, օրինակ, քրեական օրենսգրքի հոդված 218-ի 4-րդ մասի համաձայն՝ իր պահանջներից հրաժարված և պատանդին կամովին ազատ արձակած անձն ազատվում է պատանդ վերցնելու կամ պահելու համար նախատեսված քրեական պատասխանատվությունից, եթե նրա գործողություններն այլ հանցակազմ չեն պարունակում:

Քրեական օրենսգրքի համաձայն՝ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը լուծելիս առաջին հերթին հաշվի են առնվում կատարված հանցանքի հասարակական վտանգավորության աստիճանը և բնույթը: Այսպես, տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում անձը կարող է ազատվել քրեական պատասխանատվությունից, եթե նա կատարել է միայն ոչ մեծ ծանրության, իսկ գործուն զոջալու դեպքում՝ ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցանք: Միևնույն ժամանակ պետք է նշել, որ նման հիմքերի առկայության դեպքում քրեական պատասխանատվությունից ազատելը կիրառվում է, եթե առկա են քրեական օրենսգրքի հոդվածներ 72-74-ում և հոդված 91-ում նախատեսված պայմանները:

Չնայած օրենքը պատասխանատվությունից ազատելը չի կապում պատժի նպատակների հետ (հանցավորի ուղղվելն առանց պատիժ կրելու), սակայն այն չպետք

է հակասի քրեական օրենսդրության խնդիրներին և պատժի նպատակներին: Քրեական պատասխանատվությունից ազատելու՝ նշված նորմերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմք է հանդիսանում հանցանքի և այն կատարած անձի ոչ բարձր հասարակական վտանգավորությունը:

Վերը նշված հիմքերով (բացառությամբ տուժողի հետ հաշտվելու դեպքի) անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու պարտադիր պայման է համարվում հանցանքն առաջին անգամ կատարելը: Որպես այդպիսին պետք է հասկանալ այն դեպքերը, երբ անձը՝

ա) փաստացի առաջին անգամ է հանցանք կատարել,

բ) նախկինում կատարած հանցանքի համար ազատվել է քրեական պատասխանատվությունից ցանկացած հիմքով,

գ) նախկինում կատարածի համար դատվածությունն օրենքով նախատեսված կարգով մարվել կամ հանվել է:

Պետք է նշել սակայն, որ մասնագիտական գրականության մեջ «առաջին անգամ» հասկացության կապակցությամբ առկա են տարբեր մոտեցումներ, որոնց պատճառով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու նորմերը պրակտիկայում հաճախ կիրառվել և կիրառվում են ոչ միատեսակ: Մեր կարծիքով, եթե խզվել են նախկին հանցագործության հետ անձի բոլոր իրավական կապերը (քրեական օրենսգրքի հոդված 84-ի ութերորդ մասի համաձայն՝ դատվածությունը հանելը կամ մարելը վերացնում է դատվածության հետ կապված իրավական բոլոր հետևանքները), ապա նոր հանցանքը չի կարող դիտվել երկրորդ անգամ կատարված:

Այլ բան է, որ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը լուծելիս պետք է հաշվի առնել ոչ թե հանցանքը երկրորդ անգամ կատարելու փաստը, այլ հանցավորի անձը: Այսպես, եթե նա նախկինում դիտավորությամբ կատարել է հա-

մասեռ հանցագործություն և արդեն ազատվել է քրեական պատասխանատվությունից, ապա նրա նկատմամբ դրսևորված մարդասիրությունը, փաստորեն, արդյունավետ չի եղել¹⁹:

Ի տարբերություն նախկին քր. օր.-ի՝ ՀՀ քրեական գործող օրենսգիրքը քրեական պատասխանատվությունից ազատելու դեպքում չի նախատեսում քրեական պատասխանատվության փոխարինումը ներգործության որևէ այլ միջոցով (վարչական, հասարակական)՝ բացի հոդված 91-ով նախատեսված՝ անչափահասների նկատմամբ կիրառվող դաստիարակչական բնույթի հարկադրանքի միջոցներից: Քրեական պատասխանատվությունից ազատելու բոլոր տեսակները համարվում են առանց որևէ պայմանի կիրառվող. մեղավորի նկատմամբ դրանից հետո չեն ներկայացվում պահանջներ, որոնք վերաբերում են նրա հետագա վարքագծին:

Միևնույն ժամանակ հարկ ենք համարում նշել, որ քրեական պատասխանատվությունից ազատելը գործում զղջալու, տուժողի հետ հաշտվելու, իրադրության փոփոխման դեպքերում կամ դաստիարակչական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելով, ըստ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հոդված 37-ի, դատախազի իրավունքն է, այլ ոչ թե պարտականությունը: Սակայն, մեր կարծիքով, եթե առկա են քրեական պատասխանատվությունից ազատելու՝ օրենքով նախատեսված հիմքեր և պայմաններ, ապա քրեական պատասխանատվությունից ազատելու վերը նշված տեսակների կիրառման հնարավորության պարտադիր քննարկումը պետք է սահմանվի որպես պարտականություն: Ընդ որում, նման դեպքերում իրավակիրառողը պետք է պատճառաբանված հիմնավորում տա դրանց կիրառման ինչպես հնարավորության, այնպես էլ անհնարինության կապակցությամբ:

Ինչպես այս առումով ցույց են տալիս ոչ արդարացման հիմքերով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու պրակ-

Քրեպատասխանություն

տիկայի ուսումնասիրության արդյունքները, նշված հարցի լուծումը միայն համապատասխան մարմնի իրավունք վերապահելը, առանց հարցի քննարկման պարտականության օրենսդրական սահմանման, կամայականության տեղիք է տալիս: Արդյունքում հաճախ հնարավոր չի լինում պարզել, թե այս կամ այն դեպքում անձնինչ պատճառով չի ազատվել քրեական պատասխանատվությունից, թեև դրա համար առկա էին օրենքով նախատեսված բոլոր հիմքերը:

Այսպիսով, չնայած քրեական արդարադատության հիմնարար ելակետային դրույթներից մեկը պատասխանատվության անխուսափելիության սկզբունքն է, այնուամենայնիվ քրեական օրենսդրության բոլոր ժամանակների կիրառման պրակտիկան ցույց է տվել, որ ոչ բոլոր դեպքերում է նպատակահարմար (կամ զոհն՝ արդյունավետ) հանցանք կատարելու համար անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելը և պատժելը: Ուստի պատահական չէ, որ հանցանք կատարած անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու ինստիտուտը հայտնի է արդեն վաղուց և կիրառվում է ոչ միայն Հայաստանում, այլև աշխարհի շատ երկրներում:

- ¹ Տե՛ս Досаева Г.С. Проблемы соответствия принципов неотвратимости ответственности и справедливости при освобождении от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим и деятельным раскаянием. Юрист - Правоведъ, 2010. N 1, էջ 38:
- ² Տե՛ս ՀՀ քրեական իրավունք: Ընդհանուր մաս: Եր., ԵՊՀ հրատ., 2011, էջ 229:
- ³ Տե՛ս Браинин Я.М. Уголовная ответственность и ее основание в советском уголовном праве. М., 1963, էջ 25:
- ⁴ Տե՛ս Советское уголовное право. Общая часть. М., 1982, էջ 77:
- ⁵ Տե՛ս Курс советского уголовного права. Т. 1. Л., 1968, էջեր 222-223:
- ⁶ Տե՛ս Демидов Ю.А. Социальная ценность и оценка в уголовном праве. М., 1975, էջ 163:
- ⁷ Տե՛ս Наумов А.В. Российское уголовное право. М., 1996, էջ 246:

- ⁸ Տե՛ս Уголовное право. Общая часть. М., 1992, էջեր 48-49, Уголовное право России. Общая часть. М., 1997, էջեր 53-57:
- ⁹ Տե՛ս նաև ՀՀ քրեական իրավունք: Ընդհանուր մաս, էջ 230:
- ¹⁰ Տե՛ս Головкин Л. Прощение долга - одно из оснований прекращения уголовного дела// Российская юстиция, 1998, N4:
- ¹¹ Տե՛ս Ashworth A., Fioda J. Новый Кодекс для государственных обвинителей: Уголовное преследование, ответственность и общественный интерес//Criminal Law Review. 1994. N12, էջեր 894-909:
- ¹² Տե՛ս Figueiredo Dias J. Роль прокуратуры в уголовном судопроизводстве // Revue internationale de criminologie et de police technique. V. 49. 1995. N 4, էջեր 387-394:
- ¹³ Տե՛ս նաև ՀՀ քրեական իրավունք: Ընդհանուր մաս, էջեր 468-469:

**ABOUT THE CONCEPT AND PRINCIPLES OF THE
EXAMPTION FROM CRIMINAL LIABILITY IN
THE REPUBLIC OF ARMENIA**

Albert ABRAHAMYAN

*Post-graduate student of the Institute of
phylosophy, sociology and law of the National
Academy of Sciences of the RA*

The problems of the concept and principles of the examption from criminal liability according to the Criminal Code of the Republic of Armenia are discussed in this article.

In this context author analyzes opinions

of different scientists and indicates, that criminal liability is a complicated, structural phenomenon, which is characterized by the comlex of various attributes.

After that author indicates the inexpedience of criminal liability in all circumstances and for every crime. So, as mentioned in the article, it is not casual, that Criminal and Criminal-Procedural codes of present-day democratic countries (also of the RA) contain principles of the examption from criminal liability.
